

СИНЕРГЕТИЧНА МЕТОДОЛОГІЯ ОЦІНКИ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНО-АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

SYNERGETIC METHODOLOGY OF ASSESSMENT THE DEVELOPMENT'S EFFECTIVENESS OF REGIONAL- AGRICULTURAL FIELD OF UKRAINIAN ECONOMY

Світлана СУДОМИР,
кандидат економічних наук, відокремлений
підрозділ Національного університету
біоресурсів і природокористування України
«Бережанський агротехнічний інститут»

Svitlana SUDOMYR,
PhD in Economics, Separated subdivisions
of the National University of Life and Environmental
Sciences of Ukraine «Berezhanskiy
Agricultural Institute»

Ефективне функціонування регіонально-аграрного сектора економіки України визначається рівнем гармонійної збалансованості складових: технічного, технологічного, біологічного, кадрового, економічного, інформаційного, організаційно-управлінського, ресурсного та біологічного потенціалу. Лише системна збалансованість дозволить забезпечити синергетичний ефект у діяльності сільськогосподарських підприємств.

Існує проблема забезпечення різновекторної збалансованості в стратегічному розвитку регіонального аграрного сектора економіки. Це потребує системного підходу до обґрунтувань як напрямів, так і темпів розвитку складових регіонального аграрного сектора економіки, а також в цілому останнього як цілісності. Реалізація такої задачі можливо здійснити шляхом використання синергетичної методології як для оцінки, так і для обґрунтування стратегічних рішень визначення напрямів розвитку регіональної аграрної економіки.

Теоретико-методологічні аспекти розвитку регіонального аграрного сектора економіки України представлено в працях багатьох вітчизняних вчених [1-3; 5-8; 10]. Але при високому теоретико-методологічному рівні проблеми розвитку аграрного сектора економіки України розв'язуються відокремлено, акцент здійснюється лише на деяких її аспектах, що не забезпечує досягнення синергетичного ефекту. Тому виникає потреба в розробці загальної синергетичної методології результативного управління розвитку аграрного сектора економіки, яка б забезпечила органічну взаємодію всіх його елементів, що й обумовило вибір теми дослідження.

Метою статті є розробка загальної синергетичної методології

результативного управління розвитком аграрного сектора економіки України.

Загальною вимогою щодо забезпечення синергетичного ефекту в процесі розвитку регіонів є створення такої системи, яка б сприяла скороченню розвитку окремих стадій і розширенню часового горизонту на інших стадіях життєвого циклу. Часовий лаг життєвих циклів розвитку соціально-економічних систем, що характерно і для аграрного сектора економіки, визначатиме і часовий лаг їх конкурентостійкості, який важливий для забезпечення стійкості процесу самого розвитку.

Система, яка відслідковує стан і динаміку розвитку, забезпечує досить високу результативність функціонування підприємницьких структур і синергетичний ефект системи.

Це характерно для організаційних формувань з високим рівнем їх орієнтації на фактори зовнішнього середовища зі сформованою упереджувальною адаптивно-розвиваючою системою управління процесами розвитку. При такому підході стадії розвитку мають абсолютно нові якісні характеристики. Покращуються екологічні, соціальні та економічні індикатори як базова основа оцінки результативності управління процесами розвитку. Забезпечення зазначених якостей розвитку регіону можливе на основі використання системного й комплексного підходу в процесі проведення якісних змін в усіх підсистемах – у технічній, технологічній, біологічній, інформаційній, організаційній, управлінській, економічній, компетенційній, мотиваційній, у цінностях та поведінці суб'єктів діяльності. Використання запропонованого нами підходу забезпечить функціонування системи на принципах збалансованості, що є основою динамічного синергетичного ефекту при здійсненні процесів розвитку.

Розроблені формули: синергетичного ефекту від одночасного впровадження всіх видів потенціалів; кількісного зростання соціально-економічного розвитку регіону; рівня сформованості потенціалу регіону; результативності регіональної діяльності; інтегрального індексу розвитку регіону. Запропоновані основні зміни: в біологічному; організаційному; техніко-технологічному; соціальному та економічному потенціалах, які в своїй комплексній збалансованості створюватимуть передумови для забезпечення потенційних обсягів виробництва сільськогосподарської продукції як основної складової синергетичного ефекту діяльності підприємства. Встановлено, що оцінку результативності регіональної діяльності рекомендується здійснювати на основі використання моделі багатофакторного аналізу. Зіставлення фактичних результативних показників з розрахунковими дає можливість визначити ефективність управлінських дій щодо забезпечення конкурентоспроможності діяльності регіону як системи і, зокрема, аграрного сектора економіки.

The author develops following formulas: synergistic effect of the simultaneous implementation of all potentials, quantitative growth of socio-economic development of the region, the level of region's potential, the effectiveness of regional activities, and integral index of regional development. The author proposes major changes in the biological, organizational, technological, social and economic potential, which in its comprehensive balance create the preconditions for providing the potential agricultural production as a major component of the company's synergistic effect. It is established that the assessment of the regional activity is recommended on the basis of multivariate analysis model. By comparing actual performance indicators with calculated values it makes it possible to determine the effectiveness of management actions to ensure the competitiveness of the region as a system, and in particular the agricultural sector.

Синергетичний ефект від одночасного впровадження всіх видів потенціалів визначатиметься за формулою:

$$C_{ef} = \sum_{ef} - (\sum_{ef1} + \dots + \sum_{ef12}), \quad (1)$$

де: C_{ef} – синергетичний ефект від одночасного впровадження всіх видів потенціалів; \sum_{ef} – сума ефектів від одночасного впровадження всіх видів потенціалів (біологічного, технологічного, управлінського, управлінської команди, маркетингового, соціального, організаційного, технічного, кадрового, інноваційного, екологічного, економічного); \sum_{ef1} – сума ефектів від впровадження біологічного потенціалу на макро-, мезо- та мікрорівнях; \sum_{ef2} – сума ефектів від впровадження технологічного потенціалу на макро-, мезо- та мікрорівнях; \sum_{ef3} – сума ефектів від впровадження управлінського потенціалу на макро-, мезо- та мікрорівнях; \sum_{ef4} – сума ефектів від впровадження управлінської команди на макро-, мезо- та мікрорівнях; \sum_{ef5} – сума ефектів від впровадження маркетингового потенціалу на макро-, мезо- та мікрорівнях; \sum_{ef6} – сума ефектів від впровадження соціального потенціалу на макро-, мезо- та мікрорівнях; \sum_{ef7} – сума ефектів від впровадження організаційного потенціалу на макро-, мезо- та мікрорівнях; \sum_{ef8} – сума ефектів від впровадження технічного потенціалу на макро-, мезо- та мікрорівнях; \sum_{ef9} – сума ефектів від впровадження управлінського потенціалу на макро-, мезо- та мікрорівнях; \sum_{ef10} – сума ефектів від впровадження інноваційного потенціалу на макро-, мезо- та мікрорівнях; \sum_{ef11} – сума ефектів від впровадження екологічного потенціалу на макро-, мезо- та мікрорівнях; \sum_{ef12} – сума ефектів від впровадження економічного потенціалу на макро-, мезо- та мікрорівнях.

При цьому слід зазначити, що в основу має бути покладено біологічний потенціал, навколо якого повинні формуватися: організаційно-управлінський, технічний, технологічний, кадровий, ресурсний, економічний, фінансовий та інформаційний як умови забезпечення максимально корисного використання потенційних можливостей сорту та породи [9]. Однак слід зазначити, що з усіх перерахованих потенціалів необхідні певні зміни та впровадження.

Так, розглядаючи біологічний потенціал, потрібно запровадити нові сорти й гібриди сільськогосподарських рослин, вивести нові породи тварин.

В організаційному потенціалі потрібно запровадити: нові форми організації та мотивації праці, концепції та методи прийняття рішень; нові форми технічного обслуговування і забезпечення ресурсами АПК.

У техніко-технологічному потенціалі необхідна нова техніка, нові технології обробки сільськогосподарських культур, нові індустріальні технології в тваринництві, науково обґрунтовані системи землеробства й тваринництва, нові добрива та їх системи, нові засоби захисту рослин, нові ресурсно-зберігаючі технології виробництва й зберігання харчових продуктів.

У соціальному потенціалі доцільно поліпшити умови праці, вирішити проблеми охорони здоров'я, освіти і культури, формувати систему кадрів науково-технічного забезпечення АПК.

В екологічному потенціалі варто створити сприятливі умови для життя, праці й відпочинку населення, поліпшити якість навколишнього середовища, а також поліпшити стан природних ресурсів.

Запропоновані зміни у своїй комплексній збалансованості створюватимуть передумови для забезпечення потенційних обсягів виробництва сільськогосподарської продукції як основної складової синергетичного ефекту діяльності підприємства.

Інтегральний індекс розвитку регіону пропонується визначати на основі визначення індексів організаційного, екологічного, економічного, соціального та техніко-технологічного розвитку:

$$I_{pe} = \frac{I_{op} + I_e + I_{ek} + I_c + I_{mm} \dots}{5} \quad (2);$$

Індекс організаційного розвитку регіону визначаємо за формулою:

$$I_{op} = \frac{K_{pcu} + K_{pci}}{2} \quad (3);$$

де: I_{op} – індекс організаційного розвитку регіону, в коефіцієнтах; K_{pcu} – коефіцієнт рівня стратегічних цілей на внутрішньому і зовнішньому ринках; K_{pci} – коефіцієнт рівня сформованості інститутів інноваційного спрямування;

Індекс екологічного розвитку регіону визначаємо за формулою:

$$I_{ep} = \frac{K_{pзр} + K_{pер} + K_{pэд} + K_{pзпр}}{4} \quad (4);$$

де: I_{ep} – індекс екологічного розвитку; $K_{pзр}$ – коефіцієнт рівня екологічного стану земельних ресурсів; $K_{pер}$ – коефіцієнт рівня екологічного стану водних ресурсів; $K_{pэд}$ – коефіцієнт рівня відтворення та збереження природних ресурсів; $K_{pзпр}$ – коефіцієнт рівня відтворення та збереження довкілля.

Індекс економічного розвитку регіону визначаємо за формулою:

$$I_{ep} = \frac{K_{pmm} + K_{pin} + K_{peв} + K_{pic}}{4} \quad (5);$$

де: I_{ep} – індекс економічного розвитку; K_{pmm} – коефіцієнт рівня потенційних можливостей розвитку регіону; K_{pin} – коефіцієнт рівня інвестиційної привабливості регіону; $K_{peв}$ – коефіцієнт рівня енергетичних витрат регіону; K_{pic} – коефіцієнт рівня інноваційного сприйняття.

Індекс соціального розвитку галузі визначаємо за формулою:

$$I_{cp} = \frac{K_{pоп} + K_{pзрм} + K_{pррм} + K_{pрлк} + K_{pзас}}{4} \quad (6);$$

де: I_{cp} – індекс соціального розвитку; $K_{pоп}$ – коефіцієнт рівня оплати праці в регіоні; $K_{pзрм}$ – коефіцієнт рівня збереження робочих місць в регіоні; $K_{pррм}$ – коефіцієнт рівня розширення кількості робочих місць в регіоні; $K_{pрлк}$ – коефіцієнт рівня розвитку людського капіталу в регіоні; $K_{pзас}$ – коефіцієнт рівня якісних змін умов праці в регіоні.

Індекс техніко-технологічного розвитку регіону визначаємо за формулою:

$$I_{mm} = \frac{K_{pi} + K_{pk}}{2} \quad (7);$$

де: I_{mm} – індекс техніко-технологічного розвитку; K_{pi} – коефіцієнт рівня інноваційності в регіоні; K_{pk} – коефіцієнт рівня конкурентоспроможності техніко-технологічного потенціалу в регіоні.

Слід зазначити, що результативність соціально-економічного зростання регіону повинен визначатися кількісним зростанням одночасно техніко-технологічного, організаційного, соціального, економічного та екологічного розвитку, яка впливатиме з формули:

$$K_{ser} = \sum_{i=1}^5 I_i \times K_s \quad (8);$$

де: K_{ser} – кількісне зростання соціально-економічного розвитку регіону; I_i – розвиток i -го виду (техніко-технологічного,

організаційного, екологічного, соціального, економічного); K_s – коефіцієнт синергетичності.

Рівень сформованості потенціалу регіону та його складової аграрного сектора економіки визначатиметься рівнем розвитку основних факторів забезпечення його конкурентоспроможності як системи, а саме: біологічного потенціалу; обґрунтованості регіональної цільової спрямованості; рівнем обґрунтованості загальної стратегії регіонального розвитку, зокрема аграрного сектора економіки; обґрунтованості функціонально-забезпечуючих стратегій; регіональної інноваційної сприйнятливості; регіональної інвестиційної привабливості; еколого-соціальної та економічної збалансованості в цільовій спрямованості загально-регіонального розвитку; конкурентоспроможного функціонального та ресурсно-забезпечуючого потенціал регіону; потенціалу управлінської команди; потенціалу бізнесової діяльності; потенціалу ринкової інфраструктури; інституційно-структурного потенціалу; комунікативного потенціалу та потенціалу організаційної взаємодії; системно-орієнтованого стратегічного потенціалу готової продукції; потенціалу організаційного розвитку регіону та його складових, зокрема аграрного сектора економіки; системи забезпечення корпоративних інтересів [4].

Таким чином, рівень сформованості потенціалу регіону визначатиметься за формулою:

$$PC_{np} = \frac{\sum_{i=1}^{15} I_{ki}}{15} \quad (9);$$

де: PC_{np} – рівень сформованості потенціалу регіону, в коефіцієнтах; I_{k1} – інтегрований коефіцієнт біологічного потенціалу; I_{k2} – інтегрований коефіцієнт обґрунтованості регіональної цільової спрямованості; I_{k3} – інтегрований коефіцієнт обґрунтованості загальної стратегії регіонального розвитку і, зокрема, аграрного сектора економіки; обґрунтованості функціонально-забезпечуючих стратегій; I_{k4} – інтегрований коефіцієнт регіональної інноваційної сприйнятливості; I_{k5} – інтегрований коефіцієнт регіональної інвестиційної привабливості; I_{k6} – інтегрований коефіцієнт еколого-соціальної та економічної збалансованості в цільовій спрямованості загально-регіонального розвитку; конкурентоспроможного функціонального та ресурсно-забезпечуючого потенціал регіону; I_{k7} – інтегрований коефіцієнт потенціалу управлінської команди; I_{k8} – інтегрований коефіцієнт потенціалу бізнесової діяльності; I_{k9} – інтегрований коефіцієнт потенціалу ринкової інфраструктури; I_{k10} – інтегрований коефіцієнт інституційно-структурного потенціалу; I_{k11} – інтегрований коефіцієнт комунікативного потенціалу; I_{k12} – інтегрований коефіцієнт потенціалу організаційної взаємодії; I_{k13} – інтегрований коефіцієнт системно-орієнтованого стратегічного потенціалу готової продукції; I_{k14} – інтегрований коефіцієнт потенціалу організаційного розвитку регіону та його складових і, зокрема, аграрного сектора економіки; I_{k15} – інтегрований коефіцієнт системи забезпечення корпоративних інтересів.

Оцінку результативності регіональної діяльності рекомендуємо здійснювати на основі використання моделі багатофакторного аналізу. Зіставлення фактичних результативних показників з розрахунковими дає можливість визначити ефективність управлінських дій по забезпеченню конкурентоспроможності діяльності регіону як системи і, зокрема, аграрного сектора економіки.

$$P_{pd} = \frac{\Phi_{pn}}{P_n} \quad (10);$$

де: P_{pd} – результативність регіональної діяльності; Φ_{pn} – фактичні результативні показники; P_n – розрахункові показники.

Запропонований методологічний підхід щодо оцінки результативності діяльності регіону як системної цілісності дозволить виявити пріоритети в системі факторів забезпечення успіху регіональної діяльності, конкурентоспроможність галузей та визначених напрямів стратегічних дій.

ВИСНОВКИ

Результативність системно-комплексного підходу має визначатися рівнем збалансованості складових елементів підприємства як соціально-економічної системи з позицій вимог синергетичного ефекту. При цьому ми акцентуємо увагу на тому, що синергетичний ефект забезпечується не сумою ефектів окремих елементів, а ефектом системи, який впливає із організаційної взаємодії. Ми робимо висновки про доцільність ще на стадії проектування систем чітко обґрунтувати критерії та систему показників синергетичного ефекту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василенко В. А. Менеджмент устойчивого развития предприятий: монография / В. А. Василенко. – К.: ЦУЛ, 2005. – 644 с.
2. Гальчинський А. Україна: наука та інноваційний розвиток / А. Гальчинський, В. Геєць, В. Семиноженко. – К., 1997. – 66 с.
3. Гудзинський О. Д. Система менеджменту інституціональної трансформації економіки України (теоретико-методологічний аспект): колективна монографія / [О. Д. Гудзинський, С. М. Судомир, Ю. С. Гудзинська та ін.]; за заг. ред. О. Д. Гудзинського – К.: ТОВ «Аграр Медіа Груп», 2012. – 771 с.
4. Гудзинський О. Д. Регіональні засади забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції / О. Д. Гудзинський, С. М. Судомир. – Інноваційна економіка. – 2012. – №10 [36]. – С. 133-135.
5. Губені Ю. Е. Розвиток сільських територій: європейський досвід для української практики / Ю. Е. Губені // Соціально-економічні проблеми розвитку українського села і сільських територій: матеріали сьомих річних зборів Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників – К., 2005. – С. 394-402.
6. Даций О. І. Розвиток інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві України: монографія / О. І. Даций. – К.: ННЦ ІАЕ, 2004. – 428 с.
7. Кропивко М. Ф. Організація державного та самоврядного управління розвитком сільських територій / М. Ф. Кропивко // Соціально-економічні проблеми розвитку українського села і сільських територій: матеріали сьомих річних зборів Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників. – К., 2005. – С. 120-123.
8. Ларіна Я. С. Синергетичний підхід у розвитку аграрного сектора економіки України // Я. С. Ларіна // Международная интернет-конференция «Современный менеджмент и экономическое развитие» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://me.fem.sumdu.edu.ua/docs/d032.pdf>.
9. Сіренко Н. М. Управління стратегією інноваційного розвитку аграрного сектора економіки України: монографія / Н. М. Сіренко. – Миколаїв, 2010. – 416 с.
10. Школьний О. О. Організаційно-економічний механізм управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств: монографія / О. О. Школьний. – Умань: УДАУ, 2007. – 308 с.